

تحلیل سیاسی هفته (۸۵) نمایش قدرت روسیه و غرب؛ ابعاد و زوایا

معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

دفتر: مطالعات سیاسی

شماره مسلسل: ۲۶۰۱۳۶۶۹

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۲/۳۱

مقدمه

در روزهای اخیر برخی منابع و مقامات از افزایش قابل توجه فعالیت‌های نظامی روسیه خبر داده‌اند. در این راستا ژنرال هربرت کارلیسل فرمانده نیروی هوایی آمریکا افزایش شدید فعالیت‌های جنگنده‌ها و ناوهای روسی در اقیانوس آرام را مورد اشاره قرار داده است. به گفته وی اخیراً جنگنده‌های روسی در نزدیکی سواحل کالیفرنیا اقدام به گشت‌زنی کرده‌اند. فرمانده نیروی هوایی آمریکا این اقدامات را با بحران اوکراین مرتبط دانسته و مدعی شده است که مسکو قصد دارد از این طریق توانمندی‌های نظامی و اطلاعاتی خود را به رخ آمریکا بکشد. وی تأکید کرد که جنگنده‌های روسی پروازهایی هم بر فراز جزیره «گوام» واقع در غرب اقیانوس آرام داشته‌اند. این جزیره جزء اراضی تحت حاکمیت آمریکا به شمار می‌آید. نیروی هوایی آمریکا اعلام کرده که اخیراً یک فروند جنگنده اف-۱۵ این کشور یک بمب‌افکن راهبردی روسیه را در نزدیکی این جزیره رهگیری کرده است. جزایر ژاپن و کره نیز از دیگر مناطقی‌اند که به ادعای آمریکا، شاهد گسترش فعالیت‌های نظامی روسیه بوده‌اند.

کنش و واکنش

۱. با افزایش تنش‌ها بین روسیه و آمریکا بر سر بحران اوکراین که در سال‌های اخیر بی‌سابقه بوده، دو طرف به نوعی به نمایش قدرت در برابر یکدیگر پرداخته‌اند و در این میان روسیه با اتکا به نیروی هوایی استراتژیک خود سعی دارد که قدرتش را به نحوی در نزدیکی مرزهای آمریکا با به پرواز درآوردن بمب‌افکن‌های استراتژیک و نیز جنگنده‌های دور پرواز خود به رخ بکشد. ضمن اینکه ناوهای رزمی روسیه نیز در منطقه اقیانوس آرام غربی حضور خود را افزایش داده و به عملیات دریایی پرداخته‌اند. این اقدام روسیه را می‌توان در عین حال پاسخی به افزایش قابل توجه استقرار نیروها و تجهیزات نظامی ناتو و آمریکا در کشورهای همجوار اوکراین و هم‌مرز با روسیه از جمله استقرار جنگنده‌های آمریکایی در لهستان و جمهوری‌های بالتیک تلقی کرد. این درحالی است که با افزایش اختلافات روسیه با غرب بر سر چگونگی حل بحران اوکراین، روسیه اقدام به استقرار هزاران نیروی نظامی و تجهیزات نظامی در مرزهای غربی خود یعنی در مجاورت اوکراین کرده است و اخیراً گزارش‌هایی درباره پرواز ده‌ها فروند هواپیمای روسی از جمله هواپیماهای جنگنده در آسمان شبه‌جزیره کریمه داده شده که به اعتقاد برخی از کارشناسان، این مسئله حاکی از انتقال گسترده یگان‌های هوایی مسکو به این منطقه است.

۲. در هم‌اوردی نظامی با روسیه، آمریکایی‌ها با بازبینی استراتژی نظامی خود در شرق اروپا قصد دارند ضمن افزایش سطح همکاری‌های نظامی خود با کشورهای این منطقه که عضو ناتو هستند، حضور نظامی خود را نیز به نحو قابل توجهی افزایش دهند. این افزایش سطح استقرار در واقع به منزله هشدار به مسکو است تا ضمن خودداری از مداخله در اوکراین، از تهدید مستقیم و غیرمستقیم کشورهای حوزه بالتیک، کشورهای حوزه دریای سیاه و نیز لهستان دست بردارد. روسیه بر این گمان است که اقدامات ناتو و به‌ویژه آمریکا در اروپای شرقی صرفاً در راستای تنش‌آفرینی در منطقه بوده و

موجب تهدید امنیت ملی مسکو شده است. در عین حال روسیه در پاسخ به اقدام ناتو در تعلیق و قطع همکاری‌های خود با این کشور، اقدامات متقابل انجام داده و در آخرین اقدام، اجرای یک توافقنامه نظامی را که در سال ۲۰۰۱ با لیتوانی امضا کرده بود، به حالت تعلیق درآورده است. براساس این توافقنامه نظامی، لیتوانی قادر بود بر نحوه استقرار نیروهای روسیه در کالینینگراد نظارت داشته باشد. کالینینگراد، منطقه‌ای متعلق به روسیه و محصور بین لیتوانی و لهستان است که ناوگان دریای بالتیک روسیه در آن مستقر شده است. براساس توافقنامه تعلیق شده بین روسیه و لیتوانی، روس‌ها هم این اختیار را داشتند که بر عملکرد ارتش لیتوانی نظارت داشته باشند.

نمایش توانمندی هسته‌ای

۱. روسیه در سال‌های اخیر در مورد بهسازی و نوسازی توانمندی هسته‌ای استراتژیک خود گام‌های بلندی برداشته است و در این زمینه بر ساخت و استقرار موشک‌های هسته‌ای قاره‌پیما و زیردریایی‌های هسته‌ای استراتژیک تأکید ویژه‌ای کرده است. در واقع روس‌ها خواهان آن هستند که تا سال ۲۰۲۰ میلادی حدود ۷۰۰ میلیارد دلار صرف نوسازی زرادخانه خود اعم از تسلیحات هسته‌ای و متعارف کنند. این درحالی است که تحولات اخیر موجب شده تا روس‌ها به نمایش عملی قدرت هسته‌ای خود بپردازند. در این راستا ولادیمیر پوتین رئیس‌جمهوری روسیه در جریان بازدید از تمرین‌های نظامی فرماندهی نیروهای مسلح این کشور در سخنانی تأکید کرد تحولات اوکراین نشان داد که سیاست‌های غیرمسئولانه به کجا می‌انجامد و پس از آن دستور حمله هسته‌ای ارتش روسیه به هدف فرضی را صادر کرد. این درحالی است که «سرگئی شویگو» وزیر دفاع روسیه اعلام کرد توانمندی‌های هسته‌ای روسیه درحال آماده باش رزمی قرار دارد. همچنین شماری از مقامات روس اعلام کردند روسیه چندین آزمایش پرتاب موشک‌های بالستیک انجام داده است.

۲. آمریکا با جدیت خواهان محدود شدن روابط نظامی و تسلیحاتی غرب با روسیه است. در این راستا «ویکتوریا نولاند»، معاون وزیر امور خارجه آمریکا اعلام کرد که واشنگتن از فروش قبلاً برنامه‌ریزی شده ناوهای بالگردبر فرانسوی «میسترال» به روسیه با توجه به بحران اوکراین نگران است. ارزش این ناوهایی که قرار است فرانسه به روسیه بفروشد یک میلیارد و ۲۰۰ میلیون یورو اعلام شده است.

نمایش قدرت ناتو

۱. سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) از ۱۵ اردیبهشت‌ماه رزمایش بزرگ خود در استونی را آغاز کرد. در این مانور بیش از ۶ هزار نیروی نظامی از آمریکا، انگلیس و استونی حضور داشتند. ناتو همچنین هواپیماهای جنگنده خود را در لیتوانی و لهستان مستقر کرده است. روسیه بر این باور است که ناتو به بهانه بحران اوکراین قصد افزایش نفوذ و حضور نظامی خود در شرق اروپا را دارد. پس از اقدام روسیه در الحاق کریمه به خاک خود تنش در روابط مسکو و غرب به شدت بالا گرفته است.

۲. ژنرال «فیلیپ بریدلایو» فرمانده عالی ناتو در اروپا، اخیراً از رئیس‌جمهوری روسیه خواست نیروهای این کشور را از مناطق مرزی اوکراین تخلیه کند. وی همچنین گفت: «ما از روسیه انتظار داریم به تعهدات خود عمل کند و به حمایت از جدایی‌طلبان مهاجم و مسلح پایان دهد و سربازان خود را که بالغ بر ۴۰ هزار تن است، از مرزهای اوکراین خارج کند». گفتنی است مسکو بارها یادآور شده است بخشی از نیروهای خود را از مناطق مرزی اوکراین خارج کرده است، اما ناتو با رد این مسئله، تأکید می‌کند هیچ شواهدی دال بر عقب‌نشینی نیروهای روسی دیده نمی‌شود.

افزایش بودجه نظامی اروپا

۱. تنش‌های فزاینده بین روسیه و ناتو باعث شده تا درخواست‌های متعددی درباره افزایش بودجه نظامی کشورهای عضو ناتو مطرح شود. در این راستا ژنرال «فیلیپ بریدلاو» فرمانده ارشد نظامی ناتو و فرمانده نیروهای ناتو در اروپا ضمن انتقاد از اقدامات روسیه در اوکراین از کشورهای عضو این سازمان خواست تا هزینه‌های دفاعی خود را افزایش دهند. وی تأکید کرد: «ما از دورانی که روسیه یک شریک برای ناتو به شمار می‌رفت عبور کرده‌ایم و اکنون در زمان و دوره‌ای بسیار متفاوت قرار داریم، کشورهای عضو ناتو باید این مسئله را در نظر بگیرند». بریدلاو تصریح کرد: اقدامات روسیه باید موجب شود تا کشورهای عضو ناتو میزان هزینه‌های نظامی و دفاعی خود را افزایش دهند و هزینه‌های نظامی را تا ۲ درصد تولید ناخالص داخلی برسانند.

۲. آمریکا هم‌راستا با مقامات ارشد ناتو، کشورهای اروپایی عضو ناتو را برای افزایش بودجه نظامی‌شان تحت فشار گذاشته است. در این راستا «چاک هیگل» وزیر دفاع آمریکا اعلام کرد که اعضای اروپایی سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو) باید بودجه نظامی خود را با توجه به اقدامات روسیه در اوکراین افزایش دهند. وی تأکید کرد که باید شاهد تعهدات مالی جدیدی از طرف تمامی اعضای ناتو باشیم. سخنان هیگل با توجه به افزایش درگیری‌ها بین نیروهای وفادار به دولت اوکراین و مخالفان طرفدار روسیه به‌رغم توافق ژنو منتشر شد و بازگوکننده درخواست‌های مشابه دیگر مقامات ارشد آمریکایی بود. هیگل در ادامه سخنان خود افزود: اقدامات روسیه در اوکراین، ارزش ناتو را کاملاً مشخص کرده و در طولانی‌مدت، باید انتظار داشته باشیم که روسیه هدف، استقامت و تعهد ائتلاف ما را بیازماید. وزیر دفاع آمریکا از وزرای مالی یا مقامات مسئول اختصاص بودجه ناتو خواست در نشست‌های دفاعی این ائتلاف شرکت کنند. میزان بودجه دفاعی متحدان ناتو، نگرانی دیرینه وزرای دفاع آمریکا بوده است. تنها شمار اندکی از ۲۸ کشور عضو ناتو در واقع ۲ درصد از تولید ناخالص داخلی‌شان را که به‌عنوان شرط عضویت در ناتو بر سر آن توافق شده است، صرف تأمین بودجه دفاعی این ائتلاف می‌کنند. این درحالی است که «جان کری» وزیر امور خارجه آمریکا نیز هفته گذشته از آن گروه از کشورهای عضو ناتو که این رقم ۲ درصدی را اختصاص نمی‌دهند، خواست رقم پرداختی‌شان به این ائتلاف را ظرف پنج سال آینده افزایش دهند. تحرکات اخیر روسیه در اوکراین بر میزان نگرانی‌های کشورهای عضو ناتو افزوده است. در عین حال تحولات سریع و گسترده در صحنه اروپا از جمله اقدام روسیه در الحاق شبه جزیره کریمه به قلمرو خود و نیز صف‌آرایی نظامی مسکو در مرزهای غربی اوکراین در کنار متهم شدن کرملین به دخالت در ناآرامی‌های شرق اوکراین بهانه‌ای شده تا واشنگتن به‌سرعت درصدد تغییر استراتژی نظامی خود در صحنه اروپا برآمده و در کنار آن اقدامات و تدابیر دفاعی و نظامی قابل توجهی انجام دهد.

جمع‌بندی

۱. به‌نظر می‌رسد که در بحبوحه رویارویی روسیه و آمریکا بر سر اوکراین که تنش بی‌سابقه‌ای در دوره پس از جنگ سرد بین این دو قدرت نظامی به‌وجود آورده است، مسکو درصدد آن است تا با برگ برنده استراتژیک خود یعنی نیروی هسته‌ای استراتژیک به‌ویژه موشک‌های قاره‌پیمای هسته‌ای قدرت نظامی‌اش را به‌رخ آمریکا و هم‌پیمانان غربی آن بکشد. درواقع تهدیدات متعدد مطروحه از سوی آمریکا و ناتو در ماه‌های اخیر علیه روسیه و صف‌آرایی نظامی ناتو در شرق اروپا بیش از پیش نگرانی روس‌ها را برانگیخته است. افزایش تنش‌ها بین روسیه و آمریکا بر سر بحران اوکراین باعث شده تا دو طرف به نوعی به نمایش قدرت در برابر یکدیگر بپردازند و در این میان روسیه با اتکا، به نیروی هسته‌ای خود و نیز حمله

اتمی فرضی به اهداف احتمالی به نوعی آمادگی‌اش برای به‌کارگیری توانمندی هسته‌ای‌اش در صورت بروز تهدیدات جدی را به نمایش گذاشته است.

۲. با گسترش شکاف بین روسیه و ناتو بر سر اوکراین و اقدامات تنبیهی ناتو علیه مسکو، موضع‌گیری مقامات غربی علیه روسیه شدیدتر شده و اکنون مقامات آمریکایی به‌صراحت خواهان افزایش بودجه نظامی اعضای ناتو برای مقابله با مسکو شده‌اند. این درحالی است که این درخواست‌ها محدود به مقامات آمریکایی نبوده و اخیراً «آندرس فوگ راسموسن» دبیرکل ناتو از اعضای ناتو خواست تا به مدرنیزه کردن نیروهای مسلح خود بپردازند، زیرا به ادعای وی روسیه به‌دنبال تقسیم اروپاست. به گفته راسموسن همه اعضای ناتو باید منابع لازم را برای تقویت توانایی‌های دفاعی به‌کار گیرند. راسموسن در حالی خواهان تقبل هزینه‌های نظامی بیشتر از سوی اعضای ناتو شده است که درحال حاضر بار مالی ناتو بیش از همه بر دوش آمریکا قرار دارد. گفتنی است در سال ۲۰۱۳ آمریکا ۷۲ درصد از هزینه‌های نظامی ناتو را تقبل کرد درحالی که در سال ۱۹۹۵ این مقدار ۵۹ درصد بود.

۳. باید دید که آیا اساساً کشورهای اروپایی عضو ناتو قادر خواهند بود تا خواسته مقامات ارشد نظامی آمریکا و نیز دبیر کل ناتو را برآورده کنند؟ درحال حاضر بسیاری از این کشورها مانند یونان، اسپانیا، پرتغال و ایتالیا درگیر بحران مالی و اقتصادی و معضلات اقتصادی فراوانی هستند و درخواست برای افزایش بودجه نظامی این کشورها تا ۲ درصد تولید ناخالص داخلی، اساساً با توجه به واقعیات اقتصادی، بسیار دشوار خواهد بود، ضمن اینکه آمریکا خود درحال کاهش هزینه‌های نظامی‌اش است و باید ظرف یک فرآیند ده ساله حداقل ۵۰۰ میلیارد دلار از بودجه نظامی‌اش را کاهش دهد. سؤال اینجاست درحالی که آمریکا بودجه نظامی‌اش را کاهش می‌دهد، آیا می‌تواند همزمان از متحدینش بخواهد که به افزایش بودجه‌های نظامی خود بپردازند؟ این مسئله تناقض مهمی در سیاست‌های آمریکا محسوب می‌شود که از چشم متحدان آن نیز دور نمانده است.

